

Munich Personal RePEc Archive

Content analysis of doctoral dissertations on enterprise economic security, defended in Ukraine in 2000-2018

Dub, Bohdana

The Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy

2018

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/95146/>
MPRA Paper No. 95146, posted 16 Jul 2019 13:26 UTC

УДК 658.5:004.91
JEL M21, B41, Y40

ДУБ Б.С.

здобувач наукового ступеня доктора філософії
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького
бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18031

E-mail: b.dub@ukr.net

ORCID: [0000-0001-8060-1970](https://orcid.org/0000-0001-8060-1970)

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙ З ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА, ЗАХИЩЕНИХ В УКРАЇНІ ЗА 2000-2018 РР.

Актуальність. Актуальність проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства у сучасних умовах господарювання постає особливо гостро через зростаючу кількість збиткових та збанкрутілих суб'єктів, брак ресурсів для ефективної діяльності, ризиками, загрозами та небезпеками внутрішнього та невизначеністю зовнішнього середовища тощо. Практична діяльність компаній із гарантування економічної безпеки потребує науково-методичного забезпечення, яке б розкривало кращі практики, узагальнювало наявні теоретичні напрацювання, методичні положення та прикладні розробки. Хоча первинною ланкою наукової комунікації є стаття, для аналізу обрано дисертаційні роботи з економічної безпеки підприємства як найбільш уніфікована форма представлення результатів наукового дослідження у цій галузі знань.

Мета та завдання. Метою статті є проведення контент-аналізу захищених дисертацій з економічної безпеки підприємства задля визначення загального стану дослідницької галузі, ступеню координації наукових зусиль та основних тенденцій оприлюднених досліджень.

Результати. Обрано дисертаційні роботи виключно з економічної безпеки підприємства, вибірка за 2000-2018 рр. склала 205 робіт. Подальший аналіз проведено за критеріями методу оброблення масивів даних LATCN - Location (розташування); Alphabet (алфавіт); Time (час); Category (категорія); Hierarchy (ієрархія). Визначено низку наукових спеціальностей, кількість кандидатських та докторських дисертацій, основну категорію в тематиці дисертацій, динаміку захистів, провідні установи, географічні центри та галузі. Виявлено певні закономірності масиву робіт, також що сталої динаміки у дослідженнях економічної безпеки підприємства за різними спеціальностями не спостерігається, є періоди зростання та спаду, є п'ять закладів вищої освіти України, де захищено найбільше робіт; виділяються сім географічних центрів дослідження економічної безпеки підприємства.

Висновки. Існує певна повторюваність тем та напрямів досліджень у різних спеціальностях щодо вивчення економічної безпеки підприємства. При підрахунку частотності понять у темах дисертаційних робіт визначається відмінність спеціальностей і відповідно досліджень в їхніх рамках: 21.04.02 орієнтована на комплексне вивчення системотворення, міжнародних стандартів з економічної безпеки, взаємовпливу національної безпеки та економічної безпеки підприємств тощо. Маємо узгодити напрями досліджень в рамках різних наукових спеціальностей з теми економічної безпеки підприємства, гармонізувати термінологію (у т.ч. з іншомовними відповідниками), розробити ефективні теоретико-методичні положення та прикладні рекомендації для практичної діяльності фахівців чи менеджерів сфери економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, контент-аналіз, аналіз текстових даних, контент-аналітичне дослідження.

DUB B.S.

PhD Candidate (Economics)

The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
Shevchenko Boulevard, 81, Cherkasy, Ukraine 18031

E-mail: b.dub@ukr.net

ORCID: [0000-0001-8060-1970](https://orcid.org/0000-0001-8060-1970)

CONTENT ANALYSIS OF DOCTORAL DISSERTATIONS ON ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY, DEFENDED IN UKRAINE IN 2000-2018

Topicality. The urgency of the problem of ensuring the enterprise economic security in the modern conditions of management is particularly acute due to the growing number of unprofitable and bankrupt entities, lack of resources for effective activity, risks, threats and hazards of internal and uncertainty of external environment, etc. The practical activities of companies to ensure economic security require scientific and methodological support, which would reveal best practices, generalize existing theoretical work, methodical provisions and applied recommendations. Although the

primary link of scientific communication is article, dissertation works on enterprise economic security are chosen for analysis as the most unified form of presentation of the scientific research results in this field of knowledge.

Purpose and tasks. The purpose of the article is to conduct content analysis of defended theses on enterprise economic security in order to determine the general state of research field, the degree of scientific efforts coordination and main trends of published research.

Research results. The dissertation works were selected exclusively on the subject of enterprise economic security; the sample for 2000-2018 made 205 works. Further analysis was carried out according to the criteria of method LATCH while processing data arrays - Location; Alphabet; Time; Category; Hierarchy. A number of scientific specialties, candidate and doctoral theses (PhD and Doctor of Sciences), the main term in the subject of theses, dynamics of oral defenses, leading institutions, geographic centers and economy branches are determined. There are certain regularities of the array; as well as constant dynamics in the studies of enterprise economic security in different specialties is not observed, there are periods of growth and decline, there are five institutions of higher education in Ukraine, where majority of works are defended; seven geographical centers of enterprise economic security research are allocated.

Conclusions. There is a certain recurrence of topics and research areas in various specialties in the study of enterprise economic security. When calculating the frequency of concepts in the dissertation themes it is determined the difference of specialties and corresponding research within their framework: 21.04.02 focused on the comprehensive study of system development, international standards of enterprise economic security, the mutual influence of national security and enterprises economic security, etc. We have to coordinate the research directions within the various scientific specialties on the subject of enterprise economic security, harmonize the terminology (including those with foreign correspondents), develop effective theoretical and methodological provisions and applied guidelines for the practical activity of specialists or managers of the economic security sphere of economic entities and their activities.

Keywords: enterprise economic security, content analysis, text data analysis, content-analytic research.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Важливість управління економічною безпекою підприємства, галузі/регіону та держави є беззаперечним. Утім науково-методичне забезпечення економічної безпеки підприємства є недостатнім. Вивчення економічної безпеки на рівні підприємства на даний момент не має міцного методологічного базису. У цьому сенсі наука про економічну безпеку підприємства перебуває на етапі становлення, методологічні проблеми ще не вирішені повністю, але масив публікацій та дисертаційних робіт є досить значним. Питання потребують подальшого дослідження, також необхідно певним чином визначити основні особливості галузі знань і наявні в ній напрацювання. Для аналізу в статті вибрано дисертаційні роботи на тему економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. У вітчизняних публікаціях з економічної безпеки підприємства наявні певні прогалини – зокрема у дослідженнях різних авторів по-різному трактується сама сутність категорії, не узгоджено структуру системи економічної безпеки та зміст забезпечення економічної безпеки, також не визначено технік аналізу ефективності системи чи оцінювання економічної безпеки на рівні підприємства тощо. У поодиноких роботах з певним аналізом дисертацій з питань економічної безпеки були присутні лише вибіркового перелік дисертацій, захищених в контексті інноваційного розвитку підприємств [1, с.40], деякі згадки про захищені дисертації в ближньому зарубіжжі у галузі банківського сектору [2, с.76], підрахунки загальної кількості дисертацій з безпеки в Росії та Україні [3, с.104], кількості використаних джерел у трьох докторських дисертаціях зі ста захищених в Україні і країнах СНД [4, с.193].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча в Україні захищено велику кількість дисертацій з економічної безпеки підприємства, немає комплексного аналізу існуючих дисертаційних робіт. Тож необхідним є детальний аналіз захищених дисертацій з економічної безпеки підприємства.

Формулювання цілей дослідження. Метою контент-аналізу дисертацій було визначити стан дослідницької галузі з економічної безпеки підприємства та ступінь координації наукових зусиль.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. У статті представлені результати завершеного контент-аналізу дисертацій за тематикою економічної безпеки підприємства, захищених в Україні за період 2000-2018 рр. Контент-аналіз (англ. «аналіз змісту») – це послідовність кількісного аналізу текстових масивів, виявлення в них певних закономірностей з метою подальшої інтерпретації їхнього змісту.

Первинною одиницею аналізу була тема, втім пізніше автором методика дослідження скоригована та модифікована задля розширення відомостей. Надалі аналіз проводився за всіма вихідними даними дисертацій з групуванням їхніх характеристик за 7 параметрами: спеціальність, рік захисту; установа, де діяла вчена рада на момент захисту; місто, галузь аналізованого підприємства, провідний термін теми роботи, науковий ступінь (доктор /кандидат наук).

Початок створення вибірки дисертацій з економічної безпеки підприємства (ЕБП) – квітень 2015 року на основі бази даних авторефератів Національної бібліотеки імені Вернадського (НБУВ) [5], комерційних сайтів, оголошень про захисти у виданнях «Літопис авторефератів» [6] та «Освіта України» [7]. Улітку 2016 року була задіяна електронна база науково-дослідних та дисертаційних робіт в Українському інституті науково-технічної експертизи та інформації (УкрІНТЕІ, повний доступ у читальній залі [8]) і яка надалі до кінця 2018 доповнювалась даними з сайтів вчених рад [9-15], які вже мали виставляти автореферати та дисертації для публічного ознайомлення згідно Наказу Міністерства освіти і науки України (МОНУ) «Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів» № 758 від 14.07.2015.

Маємо відзначити, що досі пошук ускладнюється відсутністю єдиного джерела, де була б зведена інформація про всі захисти. Національна академія правових наук (НАПрН) щороку формує перелік затверджених тем і наводить аналіз захищених дисертаційних робіт, що допомагає визначити ступінь опрацьованості окремих елементів у роботах вчених, знайти певні закономірності і т.п.

Щодо економічних наук загалом, і економічної безпеки підприємства зокрема, ресурси УкрІНТЕІ та НБУВ не виконували роль єдиного джерела інформації, адже містили відомості не повністю (і про дисертації початку 2000-х і про нові надходження, які б уже мали бути в базі, але з якихось причин відсутні). Розрізнений пошук по сайтах вчених рад не можна назвати ефективним, адже для повного аналізу треба спершу знайти актуальний перелік вчених рад на сайті МОНУ, потім відвідати кожен сайт, знайти доступні автореферати та дисертації, профільтувати за темами/спеціальностями, внести до певної проміжної таблиці для подальшого аналізу і продовжувати далі. Якщо за спеціальністю 21.04.02 станом на кінець 2018 року функціонує лише 4 ради, сайти яких можна періодично відслідковувати, то з економічних наук лише за спеціальністю 08.00.04 – вже 66 рад [16] і процес є досить часозатратним. Не кажучи вже про зростаючу міждисциплінарність досліджень, і роботи щодо економічних проблем у суміжних науках таким методом вже не знаходяться, має проводитись пошук саме за ключовими словами. Брак автоматизації у первинному пошуку може призводити до неповноти чи помилковості подальших досліджень, повторюваності роботи, неправильному визначенні наукової новизни і т.д.

Крім неповноти баз УкрІНТЕІ та НБУВ і тривалого пошуку за сайтами вчених рад, має місце фактор часу: згаданий Наказ МОНУ № 758 від 14.07.2015 встановлює термін оприлюднення дисертацій (від 2015 року) – за 10 днів до захисту та 3 місяці після нього робота має бути на сайті ради. А часто після цього періоду роботи повністю видаляються з онлайн-доступу.

Тож ретроспективний аналіз дисертацій до 2015 року можливий виключно за авторефератами (які в зазначених базах є не всі), а після 2015 року ускладнений цією вимогою у 3 місяці – після вказаного часу дисертацій може й не бути у доступі. Чим викликане таке ембарго незрозуміло.

Публікації оголошень про захисти дисертацій у друкованих виданнях (як зараз в газеті МОНУ «Освіта України», перед цим – у бюлетені «Атестаційний вісник») взагалі видається недоцільним, оскільки видання теж не має якоїсь системності, яку б можна було використовувати для упорядкування даних, інколи пошук по електронній версії файлу газети не працює через його захист від будь-яких дій читача тощо.

Створення єдиного всеукраїнського репозитарію дисертацій та супутніх матеріалів сприяло б кращому визначенню ключових категорій, поширенню напрацювань авторів, їхніх рекомендацій серед науковців та всіх зацікавлених осіб. (Подібний репозитарій на базі УкрІНТЕІ анонсувався ще у 2015 році, але його формування відкладене на 2019 рік). В економіці, та й кожній дисципліні, вивчення попередніх робіт є необхідним процесом для визначення актуальності та наукової новизни досліджень. Сподіваємось, що з 2019 року репозитарій вже почне функціонувати.

При формуванні вибірки дисертацій з економічної безпеки підприємства розглядався саме ширший термін – без розподілу на фінансову, податкову, соціальну, кадрову, екологічну; корпоративну ... види безпеки і саме на рівні підприємства, не держави, регіону, сектору, галузі чи підприємництва / підприємницької діяльності. Також не вносились дотичні теми – управління ризиками / ризик-менеджмент, санація, захист / захищеність, кризи / антикризовий менеджмент, банкрутство, реструктуризація і т.п.

Загалом для подальшого аналізу було обрано 205 дисертацій з тематики економічної безпеки підприємства.

Для повноти аналізу критерії узагальнено за універсальним методом «Five Hat Racks»/ LATCH [17-19]:

Location (розташування) – організація інформації з різних місць чи джерел відбувається за принципом їх місцезнаходження (у табл. 3, 4, рис. 3 вказана географічна представленість за університетами та містами);

Alphabet (алфавіт) – визнається одним з найлегших шляхів впорядкування великих масивів даних у вигляді переліку, словника, списку використаної літератури тощо. (Первинний збір даних проводився саме за абеткою – аби унеможливити дублювання даних проводилось сортування за прізвищем, ім'ям, по-батькові авторів);

Time (час) – дані групуються як історичні процеси або послідовність даних. (Хронологія відображена на рис. 2 – Динаміка захистів);

Category (категорія) – організація проводиться за схожістю інформації, типом, кольором, популярністю, сортом і т.п. (обрані 3 категорії: спеціальність – відображено в табл. 1; табл. 2 визначає розподіл за науковим ступенем доктори/кандидати наук; рис. 4 демонструє галузь в темі);

Hierarchy (ієрархія) – дані групуються за значенням, вартістю, підпорядкованістю і т.п. (на рис. 1 наведена частота вживання основних термінів у темі дисертації; також при впорядкуванні даних проведено рейтингування за кількістю захистів від найбільшого до найменшого; при визначенні центрів досліджень і розгляду лише мікрорівня – ЕБП, не економічної безпеки держави чи галузі чи області).

У табл. 1 зазначені 4 галузі знань, з яких захищали дисертації з найвідповіднішими темами робіт – це технічні, економічні, педагогічні науки та категорія «Національна безпека». Найбільше захищено у галузі економічних наук – 115 робіт, з них 99 – зі спеціальності 8.00.04 Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), також ще 5 за тією ж спеціальністю у 2000-2004 роках, але за попереднім кодом ВАК – 08.06.01. 2008 року створена наукова спеціальність 21.04.02 [20, 21], виокремлена саме для досліджень з економічної безпеки підприємства за системним підходом.

Таблиця 1

Розподіл дисертаційних робіт з ЕБП за науковими спеціальностями

Галузь знань	Кількість захищених дисертацій
<i>05 Технічні науки</i>	
05.13.06 Інформаційні технології	1
<i>08 Економічні науки</i>	
08.00.04 Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)	99
08.00.09 Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)	2
08.00.11 Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці	2
08.02.04 Економіка та управління підприємствами (за видами діяльності) / 08.00.04	1
08.03.02 Економіко-математичне моделювання / старий код для 08.00.11	2
08.06.01 Економіка, організація і управління підприємствами / старий код для 08.00.04	5
08.06.04 Бухгалтерський облік, аналіз та аудит / старий код для 08.00.09	1
08.07.04 Економіка транспорту і зв'язку	2
08.07.05 Економіка торгівлі та послуг	1
<i>Всього з економічних наук</i>	<i>115</i>
<i>13 Педагогічні науки</i>	
13.00.04 Теорія і методика професійної освіти	1
<i>21 Національна безпека</i>	
21.04.02 Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності (економічні науки)	88
Загалом з усіх наук по ЕБП	205

Джерело: узагальнено автором на підставі даних [5-15]

Кількісний розподіл за критерієм дисертація на здобуття ступеню доктора чи кандидата наук наведено у табл. 2. За спеціальністю 21.04.02 захистили 19 докторських дисертацій з усього 88 робіт, 4 рази захист відбувся за двома спеціальностями – до 21.04.02 тричі додавали 08.00.04 Економіка та

управління підприємствами (за видами економічної діяльності) та один раз 08.00.09 Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Та більшість докторських і за спеціальністю 21.04.02, і за рештою спеціальностей захищено за однією спеціальністю.

Таблиця 2

Кількість кандидатських та докторських дисертацій з ЕБП, захищених у 2000-2018 рр.

	Спеціальність	
	21.04.02	інші
докторів	19*	11**
кандидатів	69	106***

Примітки:

* з них докторські дисертації захищено за двома спеціальностями: 3 – також за 08.00.04, 1 – 08.00.09

** всі по спеціальності 08.00.04

*** з них 1 – кандидат технічних, 1 – педагогічних наук

Джерело: узагальнено автором на підставі даних [5-15]

Зведена інформація про заголовки дисертацій містить 5 головних термінів з найбільшою частотою вживання: економічна безпека підприємства, забезпечення, механізм, система, управління.

Щодо основного терміну у формулюванні теми, то діаграма рис. 1 наочно демонструє зорієнтованість і основну відмінність спеціальності 21.04.02 від інших в дослідженні ЕБП: головна увага у роботах за 21.04.02 зосереджується на питаннях системотворення, на системі економічної безпеки підприємства, її формуванню та функціонуванню (майже половина дисертацій – 42; або 48 % фокусується саме на цих аспектах), водночас в інших спеціальностях дослідження присвячені економічній безпеці підприємства (54 роботи, 46 % від загальної кількості), її кількісним та якісним характеристикам без розгляду поняття як комплексу функціональних складників, заходів, методик оцінювання і т.ін. У паспорті спеціальності 08.00.04 П. Напрями досліджень: 6. Економічна безпека підприємницької діяльності. 08.00.03 Економічна безпека національної економіки.

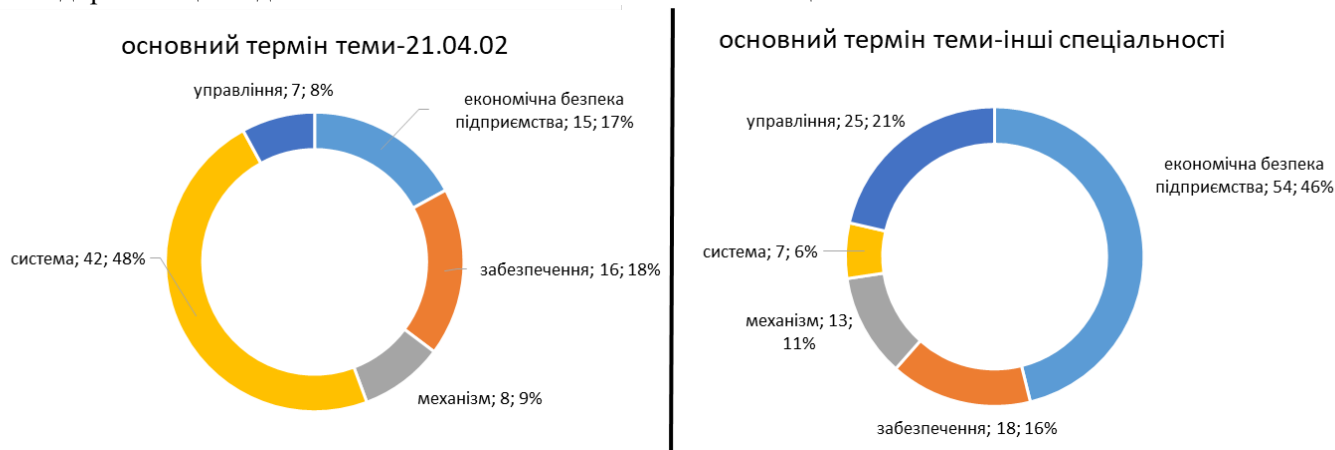

Рис. 1. Частотність понять (основний термін) в тематиці дисертацій з ЕБП у 2000-2018 рр.
Джерело: узагальнено автором на підставі даних [5-15]

Захищених дисертацій з ЕБП у період 1991-2000 рр. автором не знайдено. Перший захист з спеціальності 21.04.02 відбувся у 2009 році. До цього з 2000 року всі захисти відбувались за іншими економічними спеціальностями з урахуванням галузевої специфіки досліджуваних підприємств чи методу дослідження – економіко-математичне моделювання, бухгалтерський облік тощо. У 2002 році та з 2005 по 2007 роки захистів за темою економічної безпеки підприємства не було взагалі. Загалом за період 2000-2018 рр. було захищено 205 дисертацій з ЕБП, з них 88 – за спеціальністю 21.04.02 (у середньому по 8 дисертацій у рік, щонайменше 4 у 2009 році одразу після створення спеціальності), 117 – за іншими спеціальностями (у середньому по 6 в рік, найменше – у 2001 і 2003 роках по 2 дисертації). Найбільше захистів з 21.04.02 було у 2016 році – 13, а з інших – 16 у 2015. У 2011, 2016, 2017 і 2018 роках з ЕБП за спеціальністю 21.04.02 захищено більше дисертацій, ніж за іншими спеціальностями. У 2014 році захистів було порівну (рис. 2).

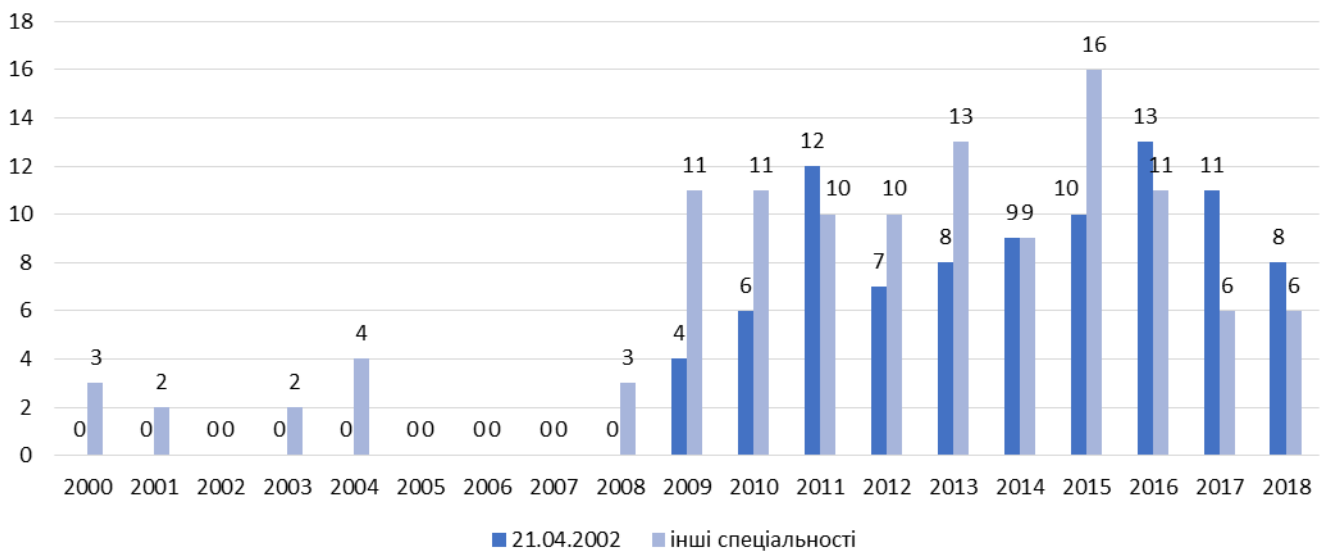

Рис. 2. Динаміка захистів дисертації з ЕБП по роках
Джерело: узагальнено автором на підставі даних [5-15]

Таблиці 3 і 4 наводять дані про організації і кількість захищених дисертацій з ЕБП за спеціальністю 21.04.02 та іншими відповідно. Найбільша кількість захистів з 21.04.02 в цих установах пояснюється функціонуванням саме в них спеціалізованих вчених рад із захисту докторських (кандидатських) дисертацій за спеціальністю 21.04.02 чи формуванням їх за двома спеціальностями для захисту докторських дисертацій (в Інституті промисловості НАНУ докторська дисертація Ілляшенко О.В. «Методологічні засади формування та функціонування механізмів системи економічної безпеки підприємства» у 2016 році захищена за спеціальностями 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) та 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності, в Київському національному економічному університеті України імені Вадима Гетьмана Гнилицька Л.В. захистила роботу «Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства» за 21.04.02 і 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)». Також за двома спеціальностями - додатково до 21.04.02 ще 08.00.04 захистили роботи Ляшенко О.М. та Овчаренко Є.В. в Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля).

Таблиця 3

Установи-лідери з захисту дисертацій з ЕБП за спеціальністю 21.04.02

Університети	Спеціальність	
	21.04.02	08.00.04 та інші
Інститут економіки промисловості НАНУ	1	1
Київський національний економічний університет України імені Вадима Гетьмана	1	3
Національний інститут стратегічних досліджень	1	х
Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України	7	х
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова	9	2
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	9	х
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	21	6
ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК»	39	х

Джерело: узагальнено автором на підставі [5-16]

Примітка: додано спеціальність 08.00.04, тому що в цих університетах захищено роботи з ЕБП і за цією спеціальністю

З інших спеціальностей за тематикою економічної безпеки підприємства в університетах захищено від 1 до 5 дисертаційних робіт (табл. 4). Назви установ наведено на момент захисту роботи, без врахування перейменувань чи реорганізацій, якщо це не відбувалось між врахованими захистами дисертацій.

Таблиця 4

Перелік установ, в яких проведені захисти дисертацій з ЕБП за іншими спеціальностями

Назва	Кількість
Державний економіко-технологічний університет транспорту Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. В. Лазаряна Донецький аграрний університет Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського Житомирський державний технологічний університет Житомирський національний агроекологічний університет Київська державна академія водного транспорту імені Гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, Київський національний торговельно-економічний університет Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського Львівський національний аграрний університет, Львівський університет бізнесу та права Міжрегіональна академія управління персоналом Науково-дослідний економічний інститут Національна металургійна академія України Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Національний транспортний університет Одеський національний економічний університет Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського Тернопільський національний економічний університет Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини Харківська державна академія залізничного транспорту Харківський: національний автомобільно-дорожній університет, політехнічний інститут	по 1
Дніпровський національний університет ім. О. Гончара Запорізький національний університет Івано-франківський національний технічний університет нафти і газу Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Київський національний університет будівництва і архітектури Луганський національний аграрний університет НААН України, ННЦ «Інститут аграрної економіки» Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національний університет біоресурсів і природокористування Подільський державний аграрно-технічний університет Сумський державний університет, Українська інженерно-педагогічна академія Український державний університет залізничного транспорту (у 2010 – академія) Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка	по 2
Київський національний університет технологій та дизайну Національний університет харчових технологій Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя	по 3
Львівська комерційна академія, Національний авіаційний університет Одеський національний політехнічний університет Приазовський державний технічний університет Херсонський національний технічний університет Харківський національний економічний університет ім.С.Кузнеця	по 4
Донецький національний університет Європейський університет Криворізький національний університет (до 2011 – Криворізький технічний університет) Хмельницький національний університет	по 5

Джерело: узагальнено автором на підставі даних [5-16]

Географічно виділяють такі вітчизняні наукові школи ЕБП: Запоріжжя (Череп А.В.), Черкаси, Луганськ/Северодонецьк (початок наукової роботи в даному напрямку Козаченко Г.В., Ляшенко О.М., Россошанської О.В., Ілляшенко О.В., ін.); Київ, Львів (Живко З.Б., Мойсеєнко І.П., Франчук В.І., Хома І.Б.), Харків (Отенко І.П., Кавун С.В., Момот Т.В.). На мапі України наведені наукові школи з відповідними обласними центрами (рис. 3), в яких захищено найбільше дисертацій з ЕБП в розрізі спеціальностей: у Києві загалом 73 роботи, у Луганську / Северодонецьку – 29, Харкові – 25, Львові – 13, Донецьку – 12, Дніпропетровській та Черкаській областях – по 10. Також по 7 дисертаційних робіт захищено в Одесі та Хмельницькому, по 4 у Тернополі та Херсоні, по 2 у Житомирі, Запоріжжі, Івано-франківську та Сумах і по 1 у Кременчузі, Луцьку та Сімферополі.

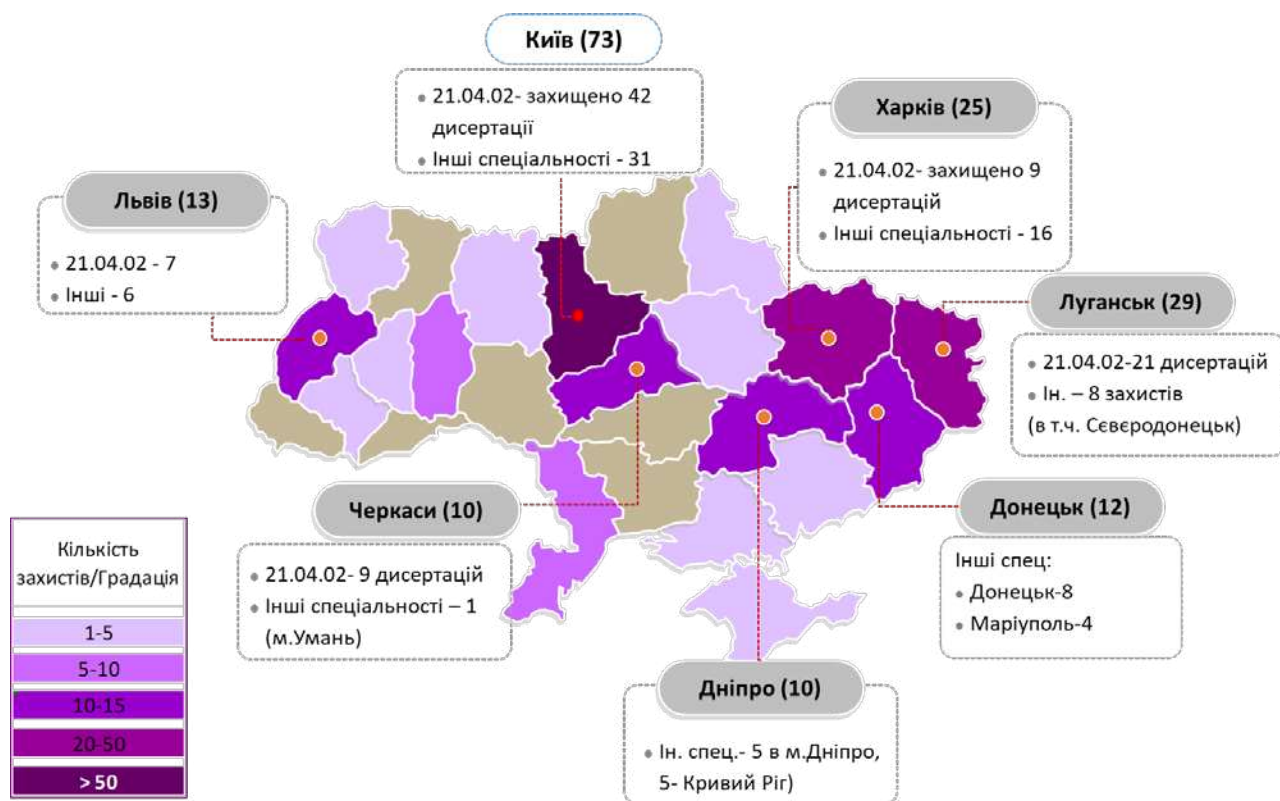

Рис. 3. Географічні центри дослідження ЕБП в Україні
Джерело: узагальнено автором на підставі даних [5-16]

Розріз дисертацій за галузями, які вказані в назві теми або розглядають безпосередньо в роботі наведено на рис. 4 для порівняння за 21.04.02 та іншими спеціальностями. «Не визначено» означає, що в темі галузь не зазначено, а в тексті дисертації авторами аналіз підприємств проводиться за іншими критеріями – розмір, організаційно-правова форма, інноваційно-проектна діяльність, в розрізі кількох галузей економіки тощо.

У більшості робіт за всіма спеціальностями найчастіше зустрічається параметр «не визначено». Без його врахування у частині за спеціальністю 21.04.02 основні 3 параметри – це будівництво, промисловість та фінансове підприємництво, у частині з іншими спеціальностями найчастіше предметом досліджень є підприємства АПК, промисловості і транспорту. Це пояснюється значною роллю зазначених галузей у загальному комплексі національної економіки і відповідною потребою вивчення економічної безпеки цих підприємств, впливом їхнього фінансового стану на стан галузі, регіону та країни.

До АПК включені всі пов'язані підгалузі (за формулюванням авторів дисертацій), промисловість класифікована за видом діяльності (наприклад, видавничо-поліграфічна, лісова, оборонна, нафтогазова, харчова, пивоварна, хлібопекарна, машинобудування і т.ін.) До фінансового посередництва віднесено супутні послуги для бізнесу, в т.ч. аудиторські, страхові, охоронні тощо.

Сектор HoReCa та hospitality взято як готельно-рекреаційний комплекс, представлення туристично-рекреаційної галузі (готелі/рекреаційні комплекси/санаторії/бази відпочинку), тому до нього віднесено і готелі-ресторани, і загальне формулювання «туристичні підприємства» у темі дисертації.

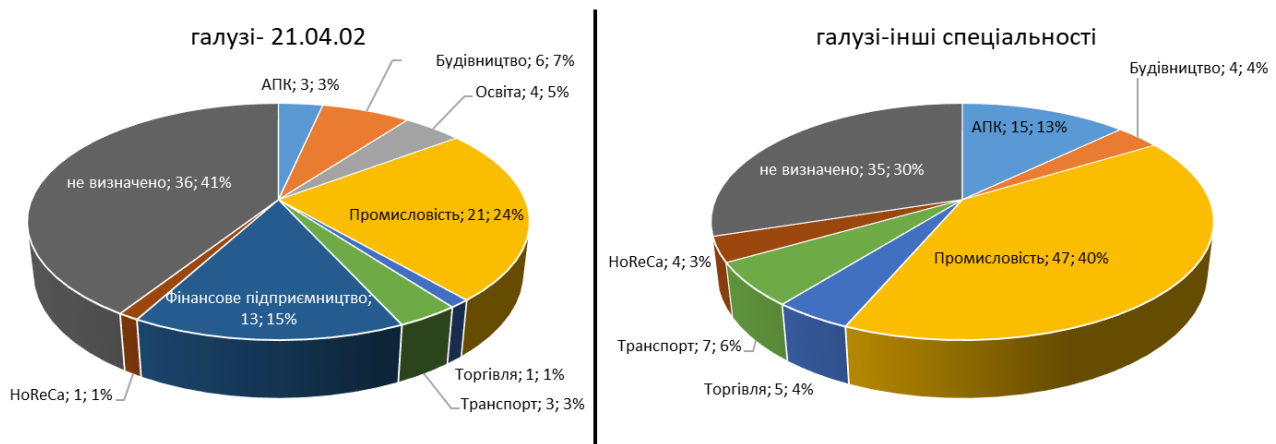

Рис. 4. Галузевий розподіл дисертаційних робіт з ЕБП

Джерело: узагальнено автором на підставі даних [5-15]

Розбиття галузей на підгалузі згідно тем дисертацій розшифровано в табл. 5.

Зазначимо, що з інших спеціальностей у дисертаціях з ЕБП організації у сфері освіти та фінансового підприємництва не досліджувалися, установи цих секторів економіки привернули увагу науковців лише зі спеціальності 21.04.02.

Водночас забезпечення економічної безпеки, ефективне функціонування систем ERM (enterprise-risk management – інтегроване управління ризиками підприємства, найближчий за сутністю відповідник до українського напрямку досліджень економічної безпеки підприємства) установ у сфері фінансового підприємництва (зокрема банків) та закладів вищої освіти у закордонних публікаціях досить активно вивчається і є предметом досліджень багатьох наукових колективів.

Таблиця 5

Деталізація галузей національного господарського комплексу, підприємства яких досліджені в дисертаціях з ЕБП

Галузь	ЕБП якого підприємства – кількість робіт	
	Спеціальність 21.04.02	08.00.04 та інші
АПК	підприємства птахівництва – 1 суб'єктів ринку зерна – 1 агрохолдингів – 1	сільськогосподарські – 7 агропромислові – 2 аграрні – 4 підприємства агропродовольчої сфери – 1 підприємства аграрного сектора – 1
Будівництво	будівельних підприємств – 5 підприємств будівельного холдингу – 1	будівельні – 2 корпоративних підприємств будівельної галузі – 2
Освіта	вищих воєнних навчальних закладів – 1 вищих навчальних закладів приватної форми власності – 1 вищих навчальних закладів – 2	х
Торгівля	торгівельні підприємства – 1	торговельних підприємств – 3 підприємств роздрібною торгівлі – 1 роздрібних підприємств корпоративних мереж – 1
HoReCa	підприємств сфери ресторанного бізнесу – 1	туристичних підприємств – 3 рекреаційного комплексу – 1
не визначено	акціонерні товариства – 3 інноваційно-проектна активність – 2	стратегічного значення – 1

Промисловість	промислові підприємства / підприємства промисловості – 5 промислового комплексу – 1 видавничо-поліграфічна галузь – 3 гірничо-промислового комплексу – 1 лісова промисловість – 1 машинобудування – 3: - підприємств машинобудування - автомобілебудівних підприємств - транспортного машинобудування металургійного підприємства – 1 нафтогазова промисловість України – 1 оборонна промисловість – 1 пивоварна промисловість – 1 харчова – 1: - м'ясопереробних хімічно-фармацевтична промисловість – 1 хлібопекарна промисловість – 1	промислових підприємств / промислового підприємства – 11 авіаційна промисловість України – 4 виноробні – 1 виробників безалкогольних напоїв – 1 газотранспортна – 1 гірничо-добувна – 2 гірничо-збагачувальна – 3 енергетичних – 1 енергогенеруючих підприємств – 1 машинобудування – 15 металургія – 1 нафтогазова промисловість України – 1 харчова – 4: - молокопереробних – 1 - дитячого харчування – 1 - підприємств харчової промисловості – 2; хлібопекарна промисловість (хлібопродуктів) – 1
Транспорт	суб'єктів логістичної діяльності – 1 автотранспортних підприємств – 1 транспортно - експедиційних підприємств України – 1	автотранспортного підприємства – 2 підприємств водного транспорту – 1 залізничного транспорту – 2 залізниці – 1 транспортних підприємств – 1
Фінансове підприємництво*	суб'єктів аудиторської діяльності – 1 торговців цінними паперами – 1 банку 1 / банківських установ 3 / комерційних банків 1/ комерційного банку 2 інститутів спільного інвестування – 1 фінансових установ – 1 страхових компаній – 1 охоронних підприємств – 1	х

Джерело: узагальнено автором на підставі даних [5-15]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, насправді існує певна повторюваність тем та напрямів досліджень у різних спеціальностях. І хоча деякі роботи чітко виокремлюють напрям роботи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності у межах, наприклад, математичних методів та моделей і це є виправданим змістом досліджень, то часто інші дисертації можуть бути захищені і за спеціальністю 08.00.04, і 21.04.02, і за двома одночасно, якщо подаються на здобуття наукового ступеня доктора наук. Загалом за час існування спеціальності 21.04.02 (з 2008 року) захищено 88 робіт, а за спеціальністю 08.00.04 – 115 робіт, разом з економічних, технічних, педагогічних наук та категорії «Національна безпека» 205 дисертацій. При підрахунку частотності понять у темах дисертаційних робіт визначається відмінність спеціальностей і відповідно досліджень в їхніх рамках: 21.04.02 орієнтована на комплексне вивчення системотворення, міжнародних стандартів з економічної безпеки, взаємовпливу національної безпеки та економічної безпеки підприємств тощо.

Сталої динаміки у дослідженнях економічної безпеки підприємства за різними спеціальностями не виявлено, є періоди зростання та спаду. Установами, в яких захищено найбільше дисертацій з

економічної безпеки підприємства є п'ять вітчизняних вишів: Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля та ВНЗ приватної форми власності «Університет економіки і права «КРОК». Відповідно географічними центрами вивчення економічної безпеки підприємства визначили Київ, Харків, Дніпро, Черкаси, Львів, Донецьку та Луганську області. Найпопулярнішими галузями, економічну безпеку підприємств яких досліджують здобувачі зі спеціальності 21.04.02 є будівництво, промисловість та фінансове підприємництво (страхові та аудиторські компанії, банки і т.п.), а за спеціальністю 08.00.04 та іншими – АПК, промисловість та транспорт.

Присутня певна неузгодженість досліджень як серед вітчизняних науковців, так і серед закордонних вчених. Наукові зусилля не координуються, комунікація проходить не досить ефективно, навіть не приведені у відповідність напрями досліджень і не актуалізовані паспорти спеціальностей. Надалі необхідно визначити економічний зміст та сутність основних категорій економічної безпекології, розробити найефективніші техніки та методи забезпечення, оцінювання та вдосконалення системи економічної безпеки підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Россошанська О. В. Особливості стану дослідницької області проблеми забезпечення економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств / О. В. Россошанська // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2013. – № 1 (3). – С. 39-43.
2. Вовченко Р. С. Чинники і загрози фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки / Р. С. Вовченко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 1. – С. 75-83.
3. Корчевська Л. О. Філософсько-історичний підхід до вивчення економічної безпеки підприємства / Л. О. Корчевська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 3 (3). – С. 104-108.
4. Овчаренко Є. І. Праксеологічний контур поняття підприємства та його економічної безпеки / Є. І. Овчаренко // Економіка і організація управління. – 2014. – Вип. 1-2. – С.191-196.
5. Офіційний сайт Національної бібліотеки імені В.І.Вернадського у мережі Інтернет. Система пошуку в електронному каталозі – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua>
6. Державний бібліографічний покажчик України «Літопис авторефератів дисертацій». – 2014. – № 3. – У двох частинах. Частина 1 (3439—4273) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrbook.net/litopys/avtoreferat/2014/L_ad_3_2014.pdf
7. Офіційне видання Міністерства освіти і науки. Спецвипуск газети «Освіта України» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lib.pedpresa.ua/wp-content/uploads/2015/01/Spetsvypusk-zhovten_-_10_2014.pdf
8. УкрІНТЕІ, база даних науково-дослідницьких, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій. – Електронний ресурс. – Режим доступу: www.unitei.kiev.ua/viewpage.php?pageid=57
9. Оголошення спеціалізованої ради Д 26.130.01 – економічні науки – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.krok.edu.ua/ua/spetsializovani-radi-iz-zakhistu-disertatsij/d-26-130-01-ekonomichni-nauki/ogoloshennya-d-26-130-01>
10. Дисертації, автореферати, відгуки / Електронна бібліотека Університету «Крок» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/disertatsiji-avtoreferati-vidguki>
11. Оголошення про захист вчена рада К 35.725.04 / ЛьвДУВС – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.lvduvs.edu.ua/spetsializovani-vcheni-rady>
12. Захист дисертацій / Національний інститут стратегічних досліджень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/zahyst.html>
13. Інформація про проведені захисти / Офіційний сайт спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: radaecon.kname.edu.ua/index.php/diyalnist/informatsiya-pro-provedeni-zakhisti
14. Економічні науки Д 73.053.05 / Сайт Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cdu.edu.ua/mij-universitet/naukova-j-inovatsijna-diyalnist/spetsializovani-vcheni-rady/ekonomichni-nauky-d-7305305.html>

15. Оголошення щодо захистів дисертацій / Міністерство освіти і науки України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/ogoloshennya-shodo-zahistiv-disertacij>
16. Мережа спеціалізованих вчених рад / Міністерство освіти і науки України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/merezha-specializovanih-vchenih-rad>
17. Wurman, R.S. (1989). *Information Anxiety*. New York: Random House.
18. Wurman, R.S. (2000). *Information Anxiety 2*. Indianapolis, IN: QUE.
19. Wurman, R.S. (1996). *Information Architects*. New York: Graphis.
20. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження Переліку наукових спеціальностей» від 14.09.2011 № 1057 зі змінами (Редакція від 15.05.2015) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11>
21. Паспорт спеціальності 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності (економічні науки) / Постанова президії ВАК України 02.07.2008 N 66-08/6 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_3w/pg_gnnlwy.htm

REFERENCES

1. Rossoshanska, O. V. (2013). *Osoblyvosti stanu doslidnytskoi oblasti problemy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky innovatsiinykh proektno-oriietovanykh pidpriemstv* [State features of the research area on the problem of ensuring the economic security at innovative project-oriented enterprises]. *Tekhnolohichni audyt ta rezervy vyrobnytstva*, 1 (3), pp. 39-43 [in Ukrainian].
2. Vovchenko, R. S. (2013). *Chynnyky i zahrozy finansovii bezpetsi bankivskoho sektoru natsionalnoi ekonomiky* [Factors and threats to the financial security of the banking sector in the national economy]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, 1, pp. 75-83 [in Ukrainian].
3. Korchevska, L. O. (2014). *Filosofsko-istorychnyi pidkhid do vvychennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [Philosophical-historical approach to the study of the enterprise economic security]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 3 (3), pp. 104-108. [in Ukrainian].
4. Ovcharenko Ye. I. (2014). *Prakseolohichni kontur poniattia pidpriemstva ta yoho ekonomichnoi bezpeky* [The Practical Concept of the Enterprise and Its Economic Security]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, 1-2, pp. 191-196. [in Ukrainian].
5. Official website of the Vernadskyi National Library on the Internet. Electronic catalog search system – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://irbis-nbuv.gov.ua>
6. Derzhavnyi bibliohrafichni pokazhchyk Ukrainy “Litopys avtoreferativ dysertatsii” [State bibliographical index of Ukraine “Chronicle of dissertation abstracts”] (2014). No. 3. In two parts. Part 1 (3439-4273) – [Electronic resource]. – Access mode: www.ukrbook.net/litopys/avtoreferat/2014/L_ad_3_2014.pdf [in Ukrainian].
7. Ofitsiine vydannia Ministerstva osvity i nauky. Spetsvypusk hazety “Osvita Ukrainy” [Official publication of the Ministry of Education and Science. Special issue of the newspaper “Education of Ukraine”] [Electronic resource]. – Access mode: lib.pedpresa.ua/wp-content/uploads/2015/01/Spetsvypusk-zhovten__-10_2014.pdf [in Ukrainian].
8. UkrINTEI, a database of research, development works and dissertations. – Electronic resource. – Access mode: www.unitei.kiev.ua/viewpage.php?pageid=57
9. Announcement of the specialized council D 26.130.01 – Economic sciences – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.krok.edu.ua/ua/spetsializovani-radi-iz-zakhistu-disertatsij/d-26-130-01-ekonomichni-nauki/ogoloshennya-d-26-130-01>
10. Theses, abstracts, reviews / Electronic library of the University "Krok" – [Electronic resource]. – Access mode: <http://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/disertatsiji-avtoreferati-vidguki>
11. Defense Announcement at Academic Council K 35.725.04 / LvDUVS – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www2.lvduvs.edu.ua/spetsializovani-vcheni-rady>
12. Defense of Theses / National Institute for Strategic Studies – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.niss.gov.ua/zahyst.html>
13. Information about the defenses / Official website of the specialized academic council D 64.089.01 – [Electronic resource]. – Mode of access: radaecon.kname.edu.ua/index.php/diyalnist/informatsiya-pro-provedeni-zakhisti

14. Economic sciences D 73.053.05 / The site of The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy – [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.cdu.edu.ua/mij-universitet/naukova-j-inovatsijna-diyalnist/spetsializovani-vcheni-rady/ekonomichni-nauky-d-7305305.html>
15. Announcement on the theses defense / Ministry of Education and Science of Ukraine – [Electronic resource]. – Access mode: <https://mon.gov.ua/ru/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/ogoloshennya-shodo-zahistiv-disertacij>
16. Network of specialized academic councils / Ministry of Education and Science of Ukraine – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://mon.gov.ua/ru/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/merezha-specializovanih-vchenih-rad>
17. Wurman, R.S. (1989). Information Anxiety. New York: Random House. [in English]
18. Wurman, R.S. (2000). Information Anxiety 2. Indianapolis, IN: QUE. [in English]
19. Wurman, R.S. (1996). Information Architects. New York: Graphis. [in English]
20. Order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine “On Approval of the Scientific Specialties List” dated September 14, 2011 No. 1057, amended (Revision from May 15, 2015) – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11>
21. Passport of specialty 21.04.02 - economic security of economic entities (economic sciences) / Resolution of the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine July 7, 2008 No. 66-08 / 6 - [Electronic resource]. – Access mode: http://www.uazakon.com/documents/date_3w/pg_gnnlwy.htm